

บทที่ ๒

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑ ความหมายและความสำคัญของสติปัฏฐาน

๒.๑.๑ ความหมายของสติปัฏฐาน

สติปัฏฐาน แปลว่า ธรรมที่เป็นที่ตั้งแห่งสติ หรือ การปฏิบัติที่มีสติเป็นประธาน ซึ่งสติปัฏฐาน ๔ นั้นมีปรากฏอยู่หลายแห่ง

สติปัฏฐาน ๔ เป็นหลักธรรมที่อยู่ใน มหาสติปัฏฐานสูตรเป็นข้อปฏิบัติเพื่อรู้แจ้ง คือเข้าใจตามความเป็นจริงของสิ่งทั้งปวงโดยไม่ถูกกิเลสครอบงำ สติปัฏฐานมี ๔ ระดับ คือ กาย เวทนา จิต และ ธรรม

คำว่า สติปัฏฐาน นั้นมาจาก (สร ธาตุ + ตี ปัจจัย + ป อุปสัคค์ + ฐา ธาตุ) แปลว่า สติที่ตั้งมั่น การหมั่นระลึก การมีสัมมาสติระลึกรู้นั้น พ้นจากการคิดโดยตั้งใจ แต่เกิดจากจิตจำสภาวะได้แล้วระลึกโดยอัตโนมัติ โดยคำว่า **สติ** หมายถึง ความระลึกรู้ เป็นเจตสิกประเภทหนึ่ง ส่วนคำว่า **ปัฏฐาน** แปลได้หลายอย่าง สำหรับในมหาสติปัฏฐานสูตร และ สติปัฏฐานสูตร หมายถึง ความตั้งมั่น ความแน่วแน่ ความมุ่งมั่น^๙

สติ มาจาก สร ธาตุ ลง ตี ปัจจัย ลง สิ ปฐมวิภัตติ สำเร็จรูป เป็น สติ แปลว่า ธรรมชาติเป็นเครื่องระลึก^{๑๐}

ปัฏฐาน แปลว่า ที่ตั้ง ในอรรถกถา มหาสติปัฏฐานสูตร ได้ให้ความหมายของ สติปัฏฐาน ว่า ธรรมที่เป็นใหญ่ตั้งมั่น คือ สติ

สติปัฏฐาน หมายถึง หลักการของการพัฒนาสติ (mindfulness) ในการเจริญวิปัสสนากรรมฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ อันเป็นระเบียบวิธีสำคัญที่จะนำมาใช้เป็นประโยชน์ในการจัดการกับอารมณ์ทุกชนิด ไม่ว่าจะเป็นอารมณ์ที่ดี (อิฏฐารมณ์) หรือ อารมณ์ที่ไม่ดี (อนิฏฐารมณ์) คือ โยโสมนสิการ (wise attention) ซึ่งบางทีเรียกว่าการกำหนดรู้เฉยๆ หรือการกำหนดสักแต่ว่ารู้

^๙ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พ.ศ. ๒๕๔๖), หน้า ๑๔๑.

^{๑๐} พระโสภณมหาเถระ (มหาสีสยาตอ), วิปัสสนานัย เล่ม ๑, แปลโดย พระคันธสาราภังค์, หน้า ๓๐๐-๓๐๑.